

واکاوی ابعاد دین‌داری زوجین درگیر در روابط فرا زناشویی: یک مطالعه کیفی

Analysis of the dimensions of religiosity of couples involved in extramarital relationships: A qualitative study

✉ غلامرضا تاج‌بخش / دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی، لرستان، ایران.
رضا رمضان‌ی / استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی، لرستان، ایران.
مریم محمد میرزایی / دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آیت‌الله العظمی بروجردی، لرستان، ایران.

Gholamreza Tajbakhsh / Associate Professor, Department of Sociology, Grand Ayatollah Boroujerdi University, Corresponding Author, Lorestan, Iran. tajbakhsh@abru.ac.ir

Reza Ramezani / Assistant Professor, Department of Islamic Education, Grand Ayatollah Boroujerdi University, Lorestan, Iran.

Maryam Mohammad Mirzaei / Graduate of Master of Sociology, Grand Ayatollah Boroujerdi University, Lorestan, Iran.

ABSTRACT

Extramarital affairs is one of the most important factors threatening family peace and stability, which has devastating effects on the individual, family and society.

Considering the importance of the role of religion in self-control of individuals and moral and social security of society, the present study aims to investigate the doctrinal and practical dimensions of religiosity of couples involved in extramarital relationships. The data of this qualitative study were collected through semi-structured interviews and the phenomenological method was used to analyze the data.

Using theoretical and purposeful sampling method, 20 couples who have committed adultery at least once in their married life were interviewed.

Findings of the study indicate a lack of practical and belief in the religious values of couples involved in extramarital affairs.

چکیده

روابط فرا زناشویی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تهدیدکننده آرامش و ثبات خانوادگی است که تأثیرات ویرانگری بر فرد، خانواده و جامعه بر جای می‌گذارد. نظر به اهمیت نقش دین در خودکنترلی افراد و امنیت اخلاقی و اجتماعی جامعه، پژوهش حاضر با هدف بررسی وضعیت ابعاد اعتقادی و عملی دین‌داری زوجین درگیر در روابط فرا زناشویی در پی آن است که با توصیفی اکتشافی و تحلیلی بدنبال واکاوی این مسئله مهم باشد. داده‌های این مطالعه کیفی از طریق مصاحبه نیمه ساخت یافته گردآوری و از روش پدیدارشناسی برای تحلیل داده‌ها استفاده شده است. با کمک روش نمونه‌گیری نظری و هدفمند با ۲۰ نفر از زوجین که حداقل یکبار در زندگی زناشویی خود مرتکب خیانت زناشویی شده‌اند مصاحبه گردید. یافته‌های پژوهش بیانگر عدم پایبندی عملی و اعتقادی به ارزش‌های دینی و مذهبی زوجین

As a result of the weakness of the couple's religious beliefs and entering into extramarital affairs, significant damage is done to the family and society.

Keywords: Extramarital affairs, religion, religious values, family, social harm.

درگیر در روابط فرازناشویی است. در نتیجه ضعف اعتقادات مذهبی زوجین و ورود به روابط فرازناشویی، آسیب‌های قابل توجهی بر پیکره خانواده و جامعه وارد می‌شود. **کلیدواژه‌ها:** روابط فرا زناشویی، دین، ارزش‌های مذهبی، خانواده، آسیب اجتماعی.

مقدمه

خانواده نقش و اهمیت به‌سزایی در جوامع انسانی نسبت به دیگر نهادها و سازمان‌های اجتماعی دارد. اگرچه خانواده به عنوان مهم‌ترین نهاد اجتماعی در جامعه محسوب می‌شود؛ اما این نهاد علیرغم داشتن تاریخ طولانی، در هر دوره‌ای با مجموعه‌ای از مسائل و مشکلات روبرو است. امروزه مسئله نگران‌کننده‌ای که بیشتر نهاد خانواده را تهدید می‌کند، مسائل اخلاقی است. خیانت زناشویی و به طور کلی هرگونه رابطه جنسی یا عاطفی فراتر از چارچوب روابط متعهدانه بین دو همسر را شامل می‌شود و به چهار نوع خیانت جنسی، خیانت عاطفی، خیانت ترکیبی (عاطفی و جنسی) و خیانت مجازی (شامل روابط جنسی تلفنی، گفت‌وگوهای جنسی و مشاهده فیلم‌های پورنو) تقسیم می‌شود (کرمی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۳۰). خیانت زناشویی یک آسیب چند بعدی است که افزون بر زوجین، دیگر اعضای خانواده و حتی جامعه را نیز در معرض خطر فروپاشی قرار می‌دهد. به عنوان نمونه همزمان با افزایش روند رو به رشد معاشرت‌های خارج از چارچوب ازدواج، میزان ناکامی و شکست در ازدواج‌ها سیر صعودی یافته است. علاوه بر آن بعضی از زوج‌هایی که به ظاهر با هم زندگی می‌کنند و صحبتی از جدایی در میانشان مطرح نیست، زندگی چندان سالم و موافقی ندارند؛ به عبارتی دچار نوعی طلاق عاطفی و ارتباطی نسبت به هم شده‌اند، و تنها به ظاهر یا بر حسب مصلحت با یکدیگر زندگی میکنند (رفاهی و همکاران، ۱۳۹۱، ص ۱۲۰). دلیل انتخاب جامعه آماری پژوهش حاضر این است که شهر بروجرد دومین شهر پرجمعیت استان لرستان است و به دلیل موقعیت جغرافیایی استان لرستان، شهر بروجرد به عنوان محور ارتباطی بین اکثر شهرهای کشور عمل می‌کند. این امر سبب شده است شهر بروجرد بافت چند فرهنگی و قومیت‌های مختلفی را در خود جای دهد. علاوه بر اینها گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و شبکه‌های ماهواره‌ای، ایجاد مراکز دانشگاهی آزاد، پیام نور، علمی-

کاربردی، ملی، کافی‌نت‌ها و کلوپ‌های مختلف در سطح شهر و همچنین رشد شهرنشینی زمینه‌های تحولات اخیر در شهر را فراهم کرده است. این تحولات، تغییرات عمده‌ای را در هویت، شیوه زندگی، نگرش‌های زوجین نسبت به ازدواج و اهداف آن و همچنین روابط صمیمانه و جنسی ایجاد کرده است. بنابراین پیشرفت‌های اقتصادی-اجتماعی، فرهنگی، رسانه‌ها و آموزش‌های زوجین سبب شده است که آنها از فرهنگ‌های سنتی فاصله گرفته و کمتر نقش‌های سنتی را بپذیرند؛ یا ارزیابی منفی نسبت به این نقش‌ها داشته باشند، که این موارد می‌توانند به عنوان یکی از پیش‌فرض‌های محققین در جهت گسترش خیانت زناشویی در شهر بروجرده باشد. دومین پیش‌فرض در زمینه مطالعه خیانت زناشویی مربوط به تجربه زیسته محققین در شهر بروجرده و مشاهده رفتارهای برخی از متأهلین در زمینه رفتارهای منوط به خیانت زناشویی می‌باشد؛ لذا مسئله محوری که در این تحقیق وجود دارد این است که وضعیت اعتقادات دینی و مذهبی زوجین درگیر خیانت زناشویی چگونه است؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

اگرچه ازدواج و تشکیل خانواده برای فرد منافی دارد که می‌تواند زمینه لازم برای عشق ورزیدن، دوست داشتن، در کنار هم بودن و یاری رساندن را فراهم سازد، همچنین موجب هویت بخشیدن به افراد و ثبات زندگی شود؛ اما در عین حال در کنار تمامی این فواید دارای آسیب‌ها و آفت‌های خاصی است که یکی از این آسیب‌های بزرگ و عمده زندگی مشترک، بی‌وفایی و خیانت است که مهم‌ترین عامل تهدید کننده عملکرد و ثبات نظام خانواده است (مک کارتی و ادواردز، ۱۳۹۳، ص ۷۷۵-۷۷۴). خیانت زناشویی از جمله مسائلی است که علاوه بر محققان و پژوهشگران برای مشاوران خانواده، آسیب‌شناسان و خانواده‌ها، دارای اهمیت ویژه‌ای است. آمارهای موجود در زمینه خیانت بسیار متفاوت هستند. بر اساس یکی از معتبرترین مطالعات انجام شده در آمریکا، مشخص شده است که ۲۱ تا ۲۵ درصد از مردان و ۱۱ تا ۱۵ درصد از زنان در طول زندگی مرتکب خیانت زناشویی می‌شوند (اشنایدر، باکوم، کوردون، ۲۰۰۷). همچنین ۴۰ درصد از افراد طلاق گرفته در آمریکا گزارش کرده‌اند در طول زندگی زناشویی حداقل یکبار تجربه روابط خارج از حیطه زناشویی داشته‌اند (لامن و همکاران، ۱۹۹۴). اما در ایران به دلیل پیشینه مذهبی و عرفی که در جامعه حاکم است،

مسئله خیانت اغلب در خفا و به صورت پنهانی اتفاق می‌افتد؛ همین امر موجب شده است مسئله خیانت در دهه‌های گذشته از لحاظ فرهنگی و اجتماعی مورد غفلت واقع شود. به همین دلیل آمار دقیقی در مورد خیانت زناشویی وجود ندارد؛ با این وجود اکثر آسیب‌شناسان اجتماعی، مشاوران خانواده و روان‌شناسان معتقدند که در سال‌های اخیر خیانت زناشویی در حال افزایش است؛ این در حالی است که خیانت زناشویی ساختار خانواده و پس از آن احساس تعلق زناشویی را تهدید میکند. بر اساس تحقیقات نگارندگان نیز در شهرستان بروجرد در سال ۱۳۹۹ از مجموع ازدواج‌هایی که در این سازمان به ثبت رسیده است حدود یک چهارم موارد آنها به طلاق منجر شده است (سازمان ثبت احوال شهرستان بروجرد) و این مسئله می‌تواند به عنوان پیش‌فرضی برای محقق باشد که ممکن است یکی از عوامل طلاق، خیانت زناشویی باشد. بنابراین با توجه به اینکه در کشور ما هنوز مطالعات در این زمینه در مراحل ابتدایی آن است و هنوز در مورد آثار مخرب و تهدیدکننده این پدیده نظرات جامعی ارائه نشده، مطالعاتی از این نوع می‌تواند علاوه بر اینکه از لحاظ نظری به تبیین عوامل زمینه‌ساز خیانت زناشویی بپردازد، از لحاظ کاربردی نیز، راهکارهایی برای جلوگیری از افزایش آن ارائه دهد.

بررسی مسئله خیانت زناشویی از دیدگاه‌های مختلف

از دیدگاه جامعه‌شناسی خیانت زناشویی رفتاری بیمارگونه در نظر گرفته میشود که با سه ملاک مشخص می‌شود: آماری، هنجارهای اجتماعی، مختل و غیرانطباقی و سازگار یا ناسازگار بودن رفتار.

(۱) ملاک آماری: ملاک آماری به این معنی است که یک رفتار در صورتی که از سوی اکثریتی در اجتماع انجام شود، آن رفتار مقبول و سالم به شمار می‌آید؛ ولی در صورتی که تعداد افرادی که اقدام به چنین امری می‌نمایند چندان زیاد نباشد، آن رفتار، رفتاری ناسالم و بیمارگونه است. بنابراین به لحاظ آماری، چنانچه اکثریت قابل توجهی از افراد در صورتی که با همسرشان مشکل پیدا کرده اقدام به خیانت نمایند، در آن صورت با توجه به معیار آماری می‌توان گفت که این عمل، رفتاری عادی و طبیعی به شمار می‌آید؛ ولی هرگاه اکثریت همسران با توجه به مشکلاتی که با یکدیگر دارند، خود اقدام به برطرف نمودن مشکل

خویش نمایند یا چنانچه نتوانستند، از یک مشاور خانواده یا زوج درمان‌گر مجرب کمک بگیرند، در آن صورت دیگر موردی را که با وجود داشتن مشکل، اقدام به خیانت نموده، نمی‌توان رفتاری سالم و بهنجار تلقی کرد (کاوه، ۱۳۸۳، ص ۱۵).

۲) ملاک هنجارهای اجتماعی: در صورتی که هنجارهای اجتماعی عملی را بپذیرند، آن عمل، عملی بهنجار است؛ ولی چنانچه رفتاری از باب هنجارهای اجتماعی پذیرفتنی نباشد، چنین رفتاری مختل، آسیب خورده و بیمار است. در این مورد چنانچه خیانت و بی‌وفایی از جانب عرف و هنجارهای اجتماعی مورد پذیرش واقع نشود، آن رفتاری سالم و مقبول نخواهد بود، بلکه رفتاری مختل، آسیب خورده و بیمار محسوب می‌شود (همان، ص ۱۸).

۳) ملاک مختل یا غیرانطباقی بودن: در صورتی می‌توان رفتاری را مختل یا بیمارگونه خواند که آن رفتار برای فرد مشکلاتی را به دنبال داشته باشد. در مورد بی‌وفایی و خیانت نیز به همین‌گونه است. فردی که متوجه ارتباط عاطفی و جنسی صمیمانه و نزدیک همسرش با فردی از جنس مخالف بشود، از لحاظ عاطفی ضربه و شوک روانی شدیدی را تجربه می‌نماید و نسبت به چنین همسری واکنش نشان خواهد داد (همان، ص ۱۹).

در تعریف خیانت زناشویی از دیدگاه علم روان‌شناسی از تفاوت بین بی‌وفایی و خیانت استفاده شده است. این دیدگاه در تعریف خیانت زناشویی از یک طیف استفاده کرده است به نحوی که در یک سر طیف بی‌وفایی‌های عاطفی و در سر دیگر آن خیانت‌های جنسی قرار دارد (گلاس، ۲۰۰۲).

قانون مدنی ایران و منابع اسلامی در زمینه خیانت صریحاً بیانی ندارند. با توجه به فقه و عرف و عادت مسلم و همچنین با توجه به اینکه قانون مجازات اسلامی برای نقض وفاداری مجازات‌هایی در نظر گرفته است، آشکارا می‌توان تأیید این نظریه را مشاهده کرد. از دیدگاه حقوقی، می‌توان گفت نقض وفاداری شامل دو بخش زنا و رابطه نامشروع است. یک قسمت از این مجازات مشمول حد است و یک قسمت از این مجازات هم موجب تعزیر می‌شود؛ لذا مواد ۲۲۱ تا ۲۴۱ از کتاب دوم (حدود) از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، ناظر بر مباحث زنا، لواط، تفریخ و مساحقه است و نیز در ماده ۶۳۷ از کتاب پنجم (تعزیرات) این قانون به مبحث روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا اشاره شده است؛ لذا شخص

بیوفایی که مرتکب این رفتار شده در صورت اثبات جرم و البته وجود شرایط احصان، قابل مجازات است (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ص ۲۲۱ و ۲۲۲).

از خیانت زناشویی از دیدگاه فقهی و اخلاقی دین با عنوان زنای محصنه یاد می‌شود، مراتبی دارد که از نگاه تا رابطه جنسی را شامل می‌شود. همسران، در همه ابعاد وجودیشان (دیداری، شنیداری، گفتاری، بویایی، قلبی و بدنی) حریم و قلمرویی دارند که ورود جنسی به آن برای هیچ‌کس به جز همسر جایز نیست. انواع خیانت از دیدگاه فقهی بشرح ذیل می‌باشد:

۱. خیانت دیداری: نگاه کردن و داشتن پوشش نامناسب برای غیر همسر؛

۲. خیانت گفتاری - شنیداری: صحبت تحریک‌کننده از طریق آهنگ کلام یا موضوع سخن با نامحرم و شنیدن آن؛

۳. خیانت لمسی: دست دادن، بوسیدن و تماس بدنی غیر روابط جنسی؛

۴. خیانت قدمی: حرکت و اقدام برای تحقق انواع دیگر خیانت؛

۵. خیانت بویایی: استفاده از بوی خوش برای نامحرم؛

۶. خیانت قلبی: عاشق شدن و دل بستن به غیر همسر؛

۷. در نهایت خیانت از طریق روابط جنسی (پسندیده، ۱۳۸۲، ص ۱۱۸-۱۱۷).

در آیات و روایات گوناگون در مورد خیانت زناشویی زوجین سخن به میان آمده است. خداوند متعال در آیه ۸ سوره مؤمنون و آیه ۳۲ سوره معراج، زمانی که صفات مؤمنان را می‌فرماید از جمله به پایبندی به تعهدات زندگیشان و وفادار ماندن به همسران اشاره می‌کند. در آیه ۱۷۷ سوره بقره نیز کسی را نیکوکار می‌داند که به عهد خود وفادار بماند و در سوره اسراء آیه ۳۴ از تعهدات و وعده‌ها در روز قیامت سؤال می‌شود. خداوند در آیاتی دیگر از قرآن کریم به پاکدامنی اشاره می‌کند؛ از جمله آنها: «و آنها که دامان خود را از آلوده شدن به بی‌عفتی حفظ می‌کنند» (مؤمنون، ۵). علاوه بر آیات در زمینه وفاداری زوجین، روایاتی نیز نقل شده است که متضمن آموزه‌های فراوانی در این باره به منظور هدایت زنان و مردان مؤمن است؛ از جمله در روایتی از امام صادق علیه السلام آمده است: «نگاه کردن به نامحرم، تیری است زهر آلود از ناحیه شیطان. چه بسیاریند نگاه‌هایی که بعدها، حیرت‌ها و تأسف‌های طولانی به دنبال خواهند آورد» (حر عاملی، ۱۴۲۴، ج ۲۰، ص ۱۹۳). از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده است که «بدترین زنان و شرورترین آنها کسی است که ارزشی در او یافت نمی‌شود و وجودش

تهی از فضایل شده، به آلودگی دامن می‌زند؛ لجوج و عصیانگر است، نسبت به شوهر پرهیز می‌کند و از غیر شوهر پروا و پاکدامنی ندارد و خود را برای دیگری عرضه می‌دارد» (همان، ص ۳۴). پیامبر در سفارشی به امیرالمؤمنین علی علیه السلام می‌فرماید: «ای علی، چهار چیز کمر شکن است... و زنی که شوهرش از او نگهداری می‌کند؛ ولی او به شوهرش خیانت می‌کند» (حرعاملی، ۱۴۲۴، ج ۱۲، ص ۱۳۱). روایت اخیر مؤید پارسایی جنسی زنان است؛ لذا زنان نباید با مردان روابط نامشروع برقرار کنند؛ چون روابط نامشروع با غیرشوهر، شکستن پیمان زناشویی و خیانت تلقی می‌شود. البته در متون دینی، مردان نیز به حفظ حریم جنسی مکلف هستند؛ بدین معنا که نمی‌توانند با زنان دیگر روابط نامشروع برقرار کنند. و همچنین تنوع طلبی مردان نکوهش شده است؛ از جمله در روایتی از امام باقر علیه السلام نقل شده است که «خداوند هر مردی را که بسیار طلاق دهد و طعم ازدواج‌های فراوان را بچشد، دشمن دارد» (حرعاملی، ۱۴۲۴، ج ۲۲، ص ۸). همانطور که بیان شد از نظر اسلام، روابط جنسی به محیط خانوادگی و همسران مشروع محدود شده است؛ لذا زمانی می‌توان به ایجاد عواطف پاک و صمیمی بین زوجین دست یافت که زوجین در امور جنسی فقط به همسر قانونی خویش توجه و از دیگران چشم‌پوشی کنند. بهانه قرار دادن سنت نبوی صلی الله علیه و آله و سلم توسط مردان از قبیل تعدد زوجات، ازدواج مجدد، صیغه و غیره یکی از خطرناک‌ترین عمل دست یازیدن به خیانت زوجین به همسر تلقی می‌گردد که بعضاً از سوی زوج اتفاق می‌افتد. گرچه این امر مهم و حیاتی در سوره نساء و در آیات مختلف ذکر گردیده که دارای شرایط خاصی بوده و از عهده مردان امروزی خارج می‌باشد؛ ولی بعضی از مردان دله و بلهوس به بهانه اینکه این روش پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار علیهم السلام می‌باشد، بیراهه می‌روند و موجبات خیانت زوج به زوجه را فراهم می‌سازند (نوروزی و باقری، ۱۳۹۶، ص ۱۱).

پیشینه پژوهش

نتایج پژوهش ایدر و مردانی (۱۳۹۵) با عنوان «بررسی عوامل مرتبط با گرایش مردان متأهل به روابط خارج از چارچوب ازدواج» که در شیراز بر روی ۵۴۳ مرد متأهل که به شیوه طبقه‌بندی سهمیه‌ای انتخاب شدند انجام دادند، گویای آن است که بین میزان دین‌داری و رضایتمندی جنسی با معاشرت مردان متأهل و جنس مخالف رابطه منفی و معناداری وجود دارد و بین کمبود عاطفی از طرف همسر، تعارضات زناشویی، میل به تجربه با افراد متعدد،

دیدن تصاویر شهوت‌انگیز، مشاهده فیلم‌های مبتذل، تنوع جنسی، تحصیلات، استفاده از اینترنت، ماهواره با رابطه مردان و جنس مخالف نیز رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. کرمی و همکاران (۱۳۹۴) تحقیقی با هدف بررسی «نقش عوامل روانی و اجتماعی در پیش‌بینی نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی در زنان متأهل در شهر کرمانشاه» انجام دادند. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین ویژگی‌های حساسیت میان فردی، افسردگی، پرخاشگری، فوبی و روان‌پریشی با نگرش به روابط خارج از چهارچوب زناشویی توسط خود فرد رابطه مثبت وجود دارد؛ اما در ارتباط با نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی توسط همسر فقط دو ویژگی اضطراب و روان‌پریشی با آن رابطه دارند؛ اما بین سایر ویژگی‌های روان‌شناختی با نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی توسط همسر رابطه وجود ندارد. همچنین بین مشارکت جویی و مسئولیت‌پذیری، قانون‌گرایی و فرهنگ شهروندی با نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی رابطه وجود دارد. نتایج پژوهش عجم در سال (۱۳۹۵) با عنوان «تأثیر آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم ماهواره‌ای بر تعارض زناشویی و نگرش به خیانت زناشویی» نشان داد بین زنانی که سریال‌های ماهواره‌ای فارسی تماشا می‌کردند با زنانی که تماشا نمی‌کردند در نگرش نسبت به خیانت زناشویی تفاوت معناداری وجود دارد و بین تعارض زناشویی آن دو گروه نیز تفاوت معناداری مشاهده شده است. لودووا^۱ و همکاران (۲۰۱۳) پژوهشی را با عنوان «خیانت به عنوان یک عامل تهدیدکننده برای وجود خانواده» به انجام رساندند. پژوهش آنها با استفاده از مصاحبه‌های کیفی بر روی نمونه ۷۶۹ نفری به انجام رسید که بیشتر تمرکز آنها بر تحقیق بر روی انتخاب زوج متعهد با نگهداری رابطه پایدار، ازدواج‌ها و مهارت‌های مشارکتی با هدف حذف فاکتورهای منفی درگیر در خیانت به ویژه آنهایی که مربوط به ماهیت انتقال بیماری‌های جنسی و دیگر پدیده‌های ناخواسته اجتماعی به جای مشارکت در پایداری خانواده هستند. یافته‌های پژوهش اکتشافی واترلوس^۲ و همکاران (۲۰۱۶) در مورد تأثیر اسنپ چت بر روی رفتارها و روابط میان فردی بزرگسالان با استفاده از روش گروه متمرکز و مصاحبه‌های کامل بر روی نمونه ۳۴ نفری، چگونگی تأثیرگذاری اسنپ چت بر بزرگسالان و رفتارهای روابط بین فردی آنها با (خانواده، دوستان، عاشقانه) نشان داد که اسنپ چت مانند یک شمشیر دبله عمل

1. Loudova.

2. Vaterlaus.

می‌کند که می‌تواند به یک چالش ارتباطی منجر شود و به عنوان یک عامل تسهیل‌کننده ارتباطات عاشقانه میان فردی بزرگسالان به حساب آید.

مرور ادبیات پیشینی در زمینه خیانت زناشویی از جهانی بودن این پدیده خبر می‌دهند. با وجود جهانی بودن خیانت زناشویی در ایران پژوهش‌های معدودی در این زمینه انجام شده، اما همین تعداد پژوهش‌های معدود صورت گرفته بیشتر به مطالعه گرایش‌های زوجین در تمایل به خیانت زناشویی پرداخته شده‌اند و مطالعاتی به بررسی وضعیت اعتقادی دینی زوجین درگیر با خیانت زناشویی نپرداخته‌اند.

مبانی نظری پژوهش

ایمان و اعتقاد به خدا، پایگاه محکمی در مقابل مشکلات، مصائب و محرومیت‌های زندگی ایجاد می‌کند، در زندگی به انسان نیرو می‌بخشد و موجب آرامش او در زندگی اجتماعی می‌شود به طوری که پل تیلیش می‌گوید: «دین، گوهر و بنیاد حیات معنوی انسان است» (سیمکانی، ۱۳۹۲، ص ۱۳۶)؛ اما با پیشرفت عظیم علوم و برگرسی نشستن نظریاتی مانند نظریه مرکزیت خورشید و نظریه تکاملی طبیعی، مردم را نسبت به بخشی از معتقدات دینی سخت بی‌پروا گردانیده‌اند. از زمان انقلاب صنعتی تاکنون مردم مخصوصاً شهریان پیوسته از کیهان‌شناسی دینی و نیز فلسفه‌های دینی روی برتافته‌اند (برون و کوف، ۱۳۸۰، ص ۳۹۲) و همین ضعف ایمان، زنگ خطری است که ناتوانی انسان را در برابر سختی‌های زندگی اعلام می‌دارد و آنها را در برابر مسائل و مشکلات ناتوان می‌کند. انسان‌هایی که ضعف در دین‌داری دارند در مواجهه با سختی و مشکلات، بیشتر احتمال دارد که به بزه‌کاری روی آورند، به طوری که ضعف در دین و مذهب نه تنها در ایران بلکه در اقصی نقاط جهان احتمال انجام بزه‌کاری را در افراد افزایش می‌دهد. به عبارتی می‌توان گفت نقش مذهب در پیش‌گیری از اعتیاد به گونه‌ای است که بسیاری از نظریه‌پردازان بزرگ جهان مانند فروید، یونگ، ویلیام جمیز و... مذهب را به عنوان عاملی مستحکم در مقابل آسیب‌های اجتماعی (از جمله خیانت زناشویی) تلقی نموده‌اند (محمدی و دادخواه، ۱۳۸۰، ص ۲۸).

دورکیم دین را از منظر جامعه‌شناسی مطالعه و خاستگاه آن را بیان نمود و برای دین خاستگاه عقلانی و اجتماعی قائل بود. دورکیم اعلان داشت که دین بر دو مقوله اصلی مبتنی است: بخشی از آن را مناسک و بخش دیگر از آن را عقاید و باورها شکل می‌دهد. دورکیم بر

مناسک دینی تأکید می‌نماید و آن را عامل اساسی انسجام اجتماعی می‌شناسد. وی برای دین کارکرد مثبت قائل بود و آن را برای حیات اخلاقی جامعه لازم می‌دانست و معتقد بود که دین نیروی یکپارچه‌کننده است و در جهت قوام و پایداری جامعه عمل می‌کند. او بر این باور بود که «دین، به رغم ظهور جهان‌بینی علمی، کماکان در آینده نقشی مهم بر عهده خواهد داشت؛ زیرا ضامن اتحاد و انسجام در بین جوامع است» (مک کراث، ۱۳۸۵، ص ۵۹۴)؛ ولی در سال‌های گذشته ما شاهد افزایش بزه‌کاری در جوامع مختلف بوده‌ایم که یکی از دلایل آن را می‌توان ضعف در دین‌داری افراد دانست. بر اساس این تئوری می‌توان خیانت زناشویی را به دلیل کم بودن اعتقادات دینی دانست.

از شاخص‌ترین اندیشمندانی است که الگوی دین‌داری خود را در قالب سنجش ابعاد و شاخص‌های دین‌داری در اوایل دهه ۱۹۶۰ ارائه کرد. دین از نظر او عامل مؤثری است که اندیشه و عمل فرد و حتی جوامع مدرن را متأثر می‌کند. لنسکی برای سنجش این تأثیرگذاری، مهم‌ترین جنبه‌های دین‌داری یعنی جهت‌گیری دینی و میزان درگیر بودن با گروه‌های دینی را بررسی کرد (محمدی و دیگران، ۱۳۹۵، ص ۱۲).

چالز گلاک و استارک بر این عقیده بودند که به رغم آنکه ادیان جهانی در جزئیات بسیار متفاوت‌اند؛ اما دارای حوزه‌های کلی هستند که دین‌داری در آن حوزه‌ها یا ابعاد جلوه‌گر می‌شود. آنها برای دین‌داری ابعاد زیر را در نظر گرفتند:

(۱) بعد باور: آن چیزی است که انتظار می‌رود پیروان یک دین بدان اعتقاد داشته باشند.
(۲) بعد مناسکی (عمل): نظام اعتقادی در هر دینی وجود دارد؛ اما این اعتقادات به صورت مناسک نمود عینی می‌یابند. تمام ادیان بنابر اقتضای نوع الهیات خود نحوه خاصی از عمل و زیست را بر مؤمن الزام می‌کنند که همان عمل دینی است. این عمل خواه ناخواه در پرتو نظام فقهی و اخلاقی سامان می‌پذیرد.

(۳) بعد تجربه: تجربه دینی با احساسات، تجربیات و درون افراد دین‌دار مرتبط است. احساسات و عواطف دینی وجه عالیت‌تری از دین‌داری است که کاملاً قلبی و درونی بوده و برخلاف مناسک و مراسم آیینی نمود بیرونی ندارد. دین‌دارانی که این بعد را کسب می‌کنند مخلص نامیده می‌شوند.

(۴) بعد دانش: بعد معرفتی، عقلانی یا دانش با بعد عقیدتی بسیار نزدیک است. تفاوت این دو بعد مربوط به آگاهی و شناخت در اعتقادات در بعد دانش است. معرفت دینی،

آگاهی به متون دینی است که می‌تواند الگویی برای باور، عمل و تجربه دینی باشد. از نظر گلاک و استارک بعد معرفتی در ارتباط با مطالبی است که مردم از طریق عالمان دینی درباره مذهب می‌آموزند.

(۵) بعد پیامدی: این بعد به دلیل بیشترین انتقادات در میان ابعاد الگوی دین‌داری گلاک و استارک پس از مدتی حذف شد. از جمله اینکه بعد پیامدی فی نفسه پیامد دین‌داری است، نه بعدی از ابعاد آن. بعد پیامدی دین‌داری، که با این انتقاد از الگوی دین‌داری کنار گذاشته شد، به اعمالی گفته می‌شود که از عقاید، احساسات و اعمال مذهبی ریشه می‌گیرد و از ثمرات و نتایج ایمان در زندگی و کنش‌های بشر است. این بعد نقش چندانی در جهت‌گیری انسان ندارد، بلکه خود، تابع ساختارهای اجتماعی است. از نظر این دو محقق، بعد پیامدی جدا از سایر ابعاد قابل بررسی نیست. رفتارهای دینی می‌توانند در معنای پیامدی سنجه‌ای از دین‌داری باشند که منجر به استواری ایمان مذهبی می‌شود. آنجا که منجر شود تا از باور، اعمال، تجربه و دانش دینی پیروی شود (احمدی، ۱۳۸۸، ص ۱۰-۱۱).

از جمله الگوهای بومی برای سنجش دین‌داری در ایران می‌توان به الگوی دین‌داری شجاعی زند اشاره کرد که در سال ۱۳۸۴ آن را مدون نمود. وی دین‌داری را تأثیر و تجلی کم یا زیاد دین در ذهن، رفتار و روان افراد معرفی می‌کند که ابعاد پنج‌گانه، معتقد بودن، مؤمن بودن، اهل عبادت بودن، اخلاقی عمل کردن و متشرع بودن از آن مستفاد می‌شود. او نشانه‌های دین‌داری را داشتن معلومات دینی، عمل به تکالیف فردی و اجتماعی می‌داند و همچنین پیامد دین‌داری را داشتن بینش الهی، متخلق بودن، ظاهر دینی، هویت دینی، اهتمام شعائری، اهتمام مشارکت دینی، اهتمام دینی در خانواده بازگو می‌کند (همان، ص ۱۲).

از جمله نظریات مطرح در زمینه مذهب، نظریه آلپورت و راس (۱۹۶۷) است که به تعیین سوگیری مذهبی به دو شکل درونی و بیرونی پرداختند. آلپورت و راس معتقدند افرادی که دارای سوگیری مذهبی درونی هستند به عنوان کسانی توصیف می‌شوند که کاملاً نسبت به عقاید مذهبی‌شان تعهد دارند و تأثیر مذهب در اکثر حوزه‌های زندگی‌شان مشهود است. از سوی دیگر، افراد با سوگیری مذهبی بیرونی کسانی هستند که از مذهب برای شرکت در گروه‌های مقتدر و مفید و کسب حمایت استفاده می‌کنند. مالتی و دی (۱۹۹۹) به منظور دقیق‌تر کردن این تقسیم‌بندی در آن تغییراتی اعمال کردند؛ بدین صورت که بعد

جهت‌گیری بیرونی را به دو بخش بیرونی شخصی (دریافت تقویت‌های روانی شخصی) و بیرونی اجتماعی (دریافت تقویت‌های اجتماعی) تقسیم کردند. (مکارم، ۱۳۹۲، ص ۷۵). مطابق بر نظریه آپورت؛ سوگیری درونی عامل بسیار مهمی در افزایش سلامت روان دارد و از این رو دارا بودن اعتقادات و ارزش‌های دینی (سوگیری درونی) با محور روابط فرازناشویی رابطه دارد.

رفتارهای معنوی و مذهبی به نوبه خود با ارضای نیازهای ذاتی افراد به وابستگی و ارتباط، عواطف منفی را کاهش می‌دهند و احساس امنیت برای افراد فراهم می‌کنند. رفتارهای مذهبی و معنوی مانند دعا، نیایش و عبادت و شرکت در فعالیت‌ها و گروه‌های دینی، اثرات آسیب‌زای استرس را از طریق ایجاد شبکه‌های حمایتی و ارتقای رفتارهای سلامت تعدیل می‌کنند (اسمیت، ۲۰۰۳). مطابق بر این دیدگاه پیروان واقعی ادیان با استفاده از احکام و دستورات بازدارنده و تجویزی و با درونی کردن باورهای دینی و معنوی و ایجاد تعهدات اخلاقی در شکل‌گیری سبک زندگی سالم اقدام نموده که این به نوبه خود باعث افزایش سلامت و بهزیستی و کاهش گرایش به انحرافات اخلاقی می‌گردد.

مطابق بر دیدگاه مارمانی و پراگی، برای بهبود بیماری‌های روانی و... می‌توان علاوه بر دارو درمانی و سایر امکانات پزشکی و درمانی رایج و مدرن، از مذهب، دعا و معنویت نیز استفاده کرد. رویکردهای سنتی برای ارزیابی پیامد درمان‌های روان‌شناختی یا اثر بخشی آنها عمدتاً بر علائم و نشانه‌های بیماری متمرکز بوده‌اند و کمتر به کیفیت زندگی و مفاهیم مرتبط با آن پرداخته‌اند (خالدیان، ۱۳۹۶، ص ۱۵). بر اساس این نظریه، معنویت درمانی بر کیفیت زندگی و امید در افراد نقش مهمی ایفا می‌کند به گونه‌ای که عمل به باورهای دینی، با هیجانات و عواطف مثبت همچون شادکامی، مهربانی، اعتماد به نفس، توجه و آرامش رابطه مثبت دارد.

روش‌شناسی تحقیق

با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر، روش‌شناسی کیفی به عنوان روش غالب و از روش پدیدارشناسی برای انجام عملیات پژوهش استفاده شده است، محققین از مصاحبه نیمه ساخت‌یافته برای گردآوری اطلاعات بهره‌جسته‌اند که در آن چارچوب و ساختار کلی سؤالات بر مبنای حساسیت نظری برگرفته شده از سازه‌های نظری مفهومی

صورت‌بندی می‌شود. روش نمونه‌گیری برای پژوهش حاضر از نوع نمونه‌گیری هدفمند و روش نمونه‌گیری نظری است. نمونه‌گیری هدفمند جهت‌گزینش افراد مورد مصاحبه و نمونه‌گیری نظری برای تشخیص تعداد افراد و تعیین محل گردآوری داده‌ها برای پژوهش استفاده شده است. در چارچوب پژوهش حاضر مطلعین شامل آن دسته از افراد متأهلی بودند که حداقل یک بار در زندگی زناشویی خود خیانت کرده‌اند. تعداد مصاحبه‌شوندگان در تحقیق داده محور در حین کار مشخص می‌شود. نمونه‌گیری افزون بر اطلاعات هنگامی پایان یافت که اشباع نظری یک مقوله یا گروهی از موردها حاصل شد؛ یعنی دیگر چیز جدیدی کشف نشد. بر این اساس پژوهش حاضر با ۲۰ مورد مصاحبه به اشباع نظری رسیده است. جمعیت مورد مطالعه در پژوهش حاضر به دلیل تابو بودن موضوع مورد مطالعه، معمولاً به صورت پنهان می‌باشد و شناسایی آنها به راحتی امکان پذیر نمی‌باشد. بنابراین جهت دست‌یابی به افراد مورد مطالعه از روش‌هایی متعددی استفاده شده است. **میدان اول:** یکی از مکان‌هایی که محقق برای دسترسی به افراد مورد مطالعه در نظر گرفته بود دفاتر وکالت و مراکز مشاوره، اورژانس اجتماعی و دادگاه‌های خانواده در شهر بروجرد است. **میدان دوم:** میدان مطالعاتی شبکه‌های اجتماعی مجازی نظیر اینستاگرام و تلگرام می‌باشد و **میدان سوم:** با توجه به جنسیت پژوهشگر برای دسترسی آسان‌تر به زنانی که درگیر خیانت زناشویی هستند از طریق باشگاه‌های ورزشی یا آرایشگاه‌ها اقدام نمودیم.

پس از گردآوری اطلاعات مشاهده‌ای و مصاحبه‌ای داده‌ها طبقه‌بندی و منظم می‌شوند. داده‌های مصاحبه‌ای و متنی که برای تولید نظریه زمینه‌ای از آنها استفاده می‌شود کدبندی می‌شوند. مرحله اول در تجزیه و تحلیل داده‌ها کدگذاری باز است که در آن عبارت‌های کلیدی مصاحبه‌ها توسط پژوهشگران کدگذاری شدند. در مرحله دوم که کدگذاری محوری است کدهایی که از نظر ماهیت و معنا مشابه بودند در یک طبقه جای گرفتند و در نهایت در مرحله کدگذاری گزینشی ارتباط بین طبقات در مرحله کدگذاری باز و محوری منجر به تشکیل طبقه اصلی شد.

مشخصات افراد مورد مطالعه

در پژوهش حاضر از مجموع ۲۰ نفر مصاحبه شده ۱۴ نفر از شرکت‌کنندگان مطالعه مرد و

۶ نفر زن بودند، کم سن‌ترین فرد مشارکت کننده ۲۶ سال و مسن‌ترین فرد در مصاحبه ۴۵ سال دارد. میانگین اختلاف سنی آنها با همسرانشان ۴/۵ سال گزارش شده است. از نظر میزان تحصیلات ۶ نفر از آنها دارای تحصیلات ارشد و بالاتر، ۷ نفر دارای تحصیلات لیسانس و ۷ نفر آنها دیپلم هستند. از نظر سطح اختلاف تحصیلی نیز باید بگوییم که ۱۳ نفر دارای اختلاف تحصیلی و ۷ نفر دارای تحصیلات یکسان با همسر خود بودند. ۹ نفر از این شرکت‌کنندگان با همسر خود نسبت‌آشنایی، ۵ نفر نسبت فامیلی و ۶ نفر از آنها با همسر خود غریبه بودند. ۱۸ نفر از این شرکت‌کنندگان بین ۵ تا ۱۰ سال از زندگی مشترک خود هستند و ۲ نفر از آنها بین ۱ تا ۴ سال از زندگی مشترکشان می‌گذرد. از بین شرکت‌کنندگان ۱۲ نفر ازدواج سنتی، ۸ نفر نیز ازدواج مدرن داشته‌اند. ۱۱ نفر دارای شغل آزاد، ۷ نفر دارای شغل دولتی و ۲ نفر از آنها خانه‌دار بودند. در بین شرکت‌کنندگان مورد مطالعه ۱۴ نفر صاحب فرزند و ۶ نفر بدون فرزند می‌باشند. همچنین از نظر وضعیت اقتصادی ۱۳ نفر از این شرکت‌کنندگان وضعیت اقتصادی خوب و بالا، و ۷ نفر دارای وضعیت اقتصادی متوسط هستند. ۳ نفر از شرکت‌کنندگان مورد مطالعه قبل از ازدواج هیچ نوع تجربه دوستی نداشته‌اند، ۳ نفر از آنها تنها با همسر خود رابطه داشته‌اند، ۹ نفر از آنها تجربه رابطه قبل از ازدواج نه با همسر خود بلکه با فردی غیر از همسر خود داشته‌اند و ۵ نفر از آنها تجربه رابطه هم با همسر خود و هم با فردی غیر از همسر خود را گزارش کرده‌اند. در نهایت از بین افراد مورد مطالعه ۱۷ نفر دارای یک رابطه خارج از چارچوب ازدواج، ۲ نفر دارای دو رابطه خارج از ازدواج و ۱ نفر دارای بیش از دو رابطه خارج از ازدواج بوده‌اند.

یافته‌های تحلیلی

مقوله ضعف باورها و اعتقادات مذهبی

مفاهیمی جدول ذیل بیان کننده ضعف اعتقادات و باورهای مذهبی زوجین است.

جدول شماره ۱ ضعف باورها و اعتقادات مذهبی

مقوله عمده	مقوله محوری	مفهوم
فقر مذهبی	عدم پایبندی نگرشی به ارزش‌های دینی	دست و پاگیر بودن دین
		ارزش نسبی قائل شدن برای دین
		سوء استفاده از دستورات دینی
		خرافه دانستن عقاید دینی
		بی‌اثر دانستن عقاید مذهبی در زندگی
		پاسخگو نبودن مذهب
		ساختگی بودن دین
		عدم همخوانی دین با جامعه
		پوچ و بی‌اساس دانستن عقید مذهبی در زندگی
		افراطی دانستن عقاید مذهبی
		تفسیر فردی از دین
		بی‌اعتقادی به مباحث دینی
		مانع لذت دانستن عقاید مذهبی
		سخت‌گیر بودن عقاید مذهبی
		سطحی‌نگر بودن دین
		عدم آزادی در دین
		عدم پایبندی عملی و اعتقادی به ارزش‌های دینی
	عدم ایمان قلبی به انجام واجبات دینی	
	عدم به جای آوردن واجبات دینی	
	به جای آوردن واجبات از روی اجبار	
	عدم اعتقاد به واجبات دینی	
	سست شدن در انجام واجبات دینی	

با توجه به مفاهیمی که در جدول فوق مشاهده می‌کنید به مقوله‌گزینشی ضعف در باورها و اعتقادات مذهبی رسیده‌ایم. این مقوله در برگزیده دو مفهوم محوری عدم پایبندی نگرشی به ارزش‌های دینی و عدم پایبندی عملی به ارزش‌های دینی است.

پایبندی عملی به ارزش‌های دینی شامل عمل کردن به واجبات دینی است. در ادامه دیدگاه‌های برخی از شرکت‌کنندگان در مورد این مفهوم بیان می‌شود.
 فرهاد ۳۹ ساله می‌گوید:

«اصلاً در قید و بند اصول مذهبی نیستم. نماز و روزه و خیلی چیزها برام بی‌معنی هستن و اصلاً حال آدمایی که این کارا رو انجام میدن برام قابل درک نیست».
 لیلیا با ۳۱ سال سن می‌گوید:

«راستش خیلی دوست دارم، نماز بخونم؛ ولی عقایدم نسبت به واجبات دینی سست شده».

مهسا ۲۷ ساله در مورد عمل به واجبات می‌گوید:

«خیلی اهل نماز و روزه و قرآن و اینجور عقاید نیستم. من عقاید خودمو دارم که اصلاً با اینا همخوانی نداره. من میگم با همه آدما مهربون باشی و حق کسی رو ضایع نکنی این خودش بالاترین عبادته».

امیر که ۳۱ سال سن دارد در مورد پایبندی به امورات دینی می‌گوید:

«من تو شرایطی بزرگ شدم که خیلی در قید و بند امورات دینی نبودن. نه نماز، نه روزه و نه اعتقادی به خدا پیغمبر داشتن. واسه همین منم اصلاً در قید و بند این چیزها نبودم».
 به عنوان مثال تعدادی از شرکت‌کنندگان که دارای پایبندی نگرشی ضعیفی بوده‌اند در مورد ارزش‌های مذهبی می‌گویند:

داریوش که ۴۱ سال دارد می‌گوید:

«به نظرم پیاده کردن این مباحث در متن جامعه دست و پاگیره و نمیزاره آدم خیلی از زندگی لذت بیره».

مریم ۳۷ ساله در مورد باورهای مذهبی می‌گوید:

«دین نه صد در صد خوبه و نه صد در صد بد. به نظرم اگه توی جامعمون آزادی مذهبی بود، میتونستیم زندگی شادتری داشته باشیم».

مرجان با ۲۷ سال سن در مورد عقاید مذهبی‌اش این‌گونه می‌گوید:

«عقاید دینی به نظرم خیلی سطحی و ابتدایی و به شدت یکطرفه هستن. مثلاً همه چی رو واسه مرد قابل قبول میدونه؛ ولی نوبت به زن که میرسه همه چی واسش محدود میشه. مثلاً چرا باید به مرد بتونه خیلی راحت هم زنشو داشته باشه، هم زن صیغه‌ای بگیره؛ ولی زن

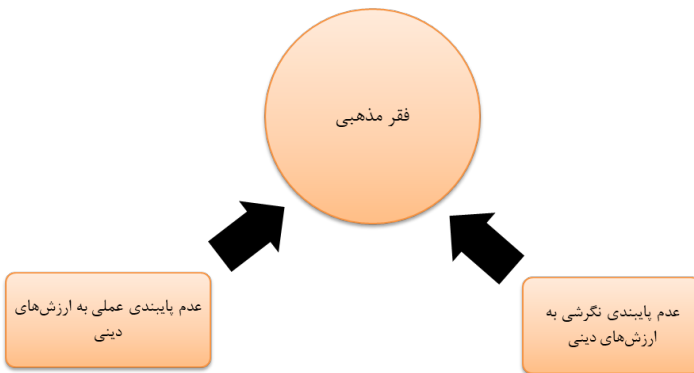
نمیتونه این کارو انجام بده؟».

تورج با ۴۲ سال سن معتقد است که:

«مباحث مذهبی در هیچ جای زندگی‌های امروزی نقشی نداره. یعنی همیشه نیازهای جامعه امروز رو با اونا پاسخ داد».

با توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته دو مفهومی که از این مصاحبه‌ها استخراج شده است، مفهوم ضعف پایبندی عملی به واجبات دینی و ضعف پایبندی نگرشی به آموزه‌های دینی است که در قالب مقوله ضعف باورها و ارزش‌های مذهبی گنجانده شده‌اند. در نمودار ۱ این مقوله نمایش داده شده است.

نمودار ۱- مقوله ضعف در باورها و اعتقادات دینی

ضعف در باورها و اعتقادات مذهبی

کم‌رنگ شدن باورها و اعتقادات مذهبی موجب بروز ناهنجاری‌های رفتاری و اخلاقی در خانواده و جامعه می‌گردد و ثبات و امنیت فرد و جامعه را به خطر می‌اندازد. بنابراین با توجه به اینکه در مصاحبه‌ها اکثر افراد شرکت‌کننده در هر دو بعد عملی و نگرشی اعتقادات ضعیفی داشته‌اند، می‌توان این امر را نیز به عنوان یکی از زمینه‌های تسهیل‌گری که می‌تواند زوج‌ها را به سمت خیانت زناشویی بکشاند یاد کرد، که این نتیجه نیز همسو با نتایج پژوهش‌های نظیر پژوهش جانسون و همکاران (۲۰۰۲) است که اعتقادات مذهبی ضعیف و عدم پایبندی به آن را به عنوان پیش‌بینی‌کننده خیانت زناشویی ذکر کرده‌اند. مشخص

شد افرادی که پایبندی بیشتری به اعتقادات مذهبی داشتند، تعهد بیشتری نیز به حفظ رابطه زناشویی داشته‌اند. همچنین نشاط دوست و همکاران (۱۳۸۹) ثناگویی و همکاران (۱۳۹۰) بخشوده (۱۳۹۰)، آتکینز و همکاران (۲۰۰۱) بیان می‌کنند کسانی که باور قلبی به خدا دارند و عبادت‌های آیینی را انجام می‌دهند، سازگاری بیشتری در زندگی زناشویی خود دارند و همچنین نرخ خیانت در میان آنها کمتر است. بنابراین نتایج این پژوهش‌ها نیز با نتایجی که در پژوهش حاضر در مورد پایبندی عملی، اعتقادی به واجبات دینی و نگرش به ارزش‌های مذهبی عنوان شده است هم‌خوانی دارد.

عدم پایبندی عملی و اعتقادی به واجبات دینی

پایبندی عملی به ارزش‌ها و اعتقادات دینی شامل عمل کردن به واجبات دینی است. در این مطالعه عدم پایبندی عملی به ارزش‌های دینی در بین شرکت‌کنندگان در قالب مفاهیمی همچون عدم ایمان قلبی به واجبات دینی، به جای آوردن واجبات دینی از روی اجبار، عدم اعتقاد به واجبات و سست شدن در انجام واجبات دینی آورده شده است.

عدم پایبندی نگرشی به ارزش‌های مذهبی

عدم پایبندی نگرشی به ارزش‌های دینی توسط مشارکت‌کنندگان در قالب مفاهیمی همچون دست‌وپاگیر دانستن دین، ارزش نسبی قائل شدن برای دین، سوء استفاده و تفسیر فردی از دین، خرافه دانستن دین، ساختگی و پوچ دانستن آن، افراطی دانستن عقاید مذهبی و غیره ذکر شده است.

سوء استفاده از مذهب

در بین برخی دیگر از شرکت‌کنندگان سوء استفاده‌های مذهبی، نظیر امکان تعدد زوجین و شرایط صیغه کردن می‌تواند به عنوان یک استراتژی دیگر برای رفتارهای خیانت‌آمیز آنها باشد. بنابراین سوء استفاده از مذهب را نیز می‌توان به عنوان یکی دیگر از استراتژی‌های مورد استفاده برای خیانت زناشویی در نظر گرفت. یکی از عواملی که در گرایش افراد به خیانت زناشویی تأثیرگذار است، سوء استفاده از امکان تعدد زوجات می‌باشد که موجب گردیده افراد کار خود را توجیه نمایند و این همسو با نتایج پژوهش‌های اسمیت (۱۹۹۴) و کینزی (۱۹۵۳) است که می‌گویند هرچقدر که فرد لیبرالتر باشد در مورد خیانت زناشویی

نگرش مجازتری دارد.

نگرش‌های اخلاقی

نگرش‌های اخلاقی شامل عدم احساس عذاب وجدان نسبت به رابطه، توجیه احساس گناه، بی‌ضرر دانستن رابطه، برقراری رابطه برای لذت جویی، جبران کمبود و امثال اینها می‌باشد که اکثر شرکت‌کنندگان در مصاحبه حاضر دارای نگرش‌هایی از این دست نسبت به وجود رابطه با فردی غیر از همسرشان بوده‌اند که این امر را می‌توان به عنوان زمینه‌هایی در نظر گرفت که شکل‌گیری خیانت در بین زوجین را تسهیل کرده است.

سن

با توجه به سن شرکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها کم‌ترین سن شرکت‌کننده دارای ۲۶ سال سن و مسن‌ترین آنها دارای ۴۵ سال سن می‌باشد؛ لذا میانگین سنی آنها ۳۴/۵ سال گزارش شده است. این نتایج با نتایج پژوهشی که توسط آتکینز و همکارانشان (۲۰۰۱) در مورد سن افرادی که در زندگی زناشویی خود مرتکب خیانت شده‌اند همسو نمی‌باشد. زیرا آنها معتقدند که بیشتر خیانت‌ها در سنین ۵۵ تا ۶۵ سال اتفاق افتاده است. همچنین نتایج پژوهش وایدرومن (۱۹۹۷) نیز حاکی از این است که، مردانی که بیش از ۴۰ سال سن دارند تمایل بیشتری برای رابطه خارج از چارچوب زناشویی گزارش کرده‌اند. این نتایج نیز با نتایج حاصل از پژوهش حاضر هم‌خوانی ندارد؛ اما نتایج پژوهش ضیایی و همکاران بیانگر این امر است که میانگین سنی افرادی که مرتکب خیانت زناشویی شده‌اند برابر با ۳۵ سال است که با میانگین سنی مصاحبه‌شوندگان پژوهش حاضر همسو می‌باشد.

نوع شغل

بیشترین شرکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها دارای شغل آزاد یا شغلی بوده‌اند که بیشترین تماس با جنس مخالف را داشته‌اند. بنابراین می‌توان گفت نوع شغل افراد می‌تواند زمینه‌ای را فراهم سازد که آنها را به سمت رفتارهای خیانت‌آمیز سوق دهد. فونگ، ونگ و تام (۲۰۰۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که خیانت در بین رانندگان کامیون‌ها دارای بیشترین فراوانی بوده است. نتایج پژوهش حاضر نیز این مسئله را تأیید می‌کند که خیانت در بین مشاغل آزاد و دارای بیشترین ارتباط با جنس مخالف بیشتر گزارش شده است.

تجربه قبل از ازدواج

یکی دیگر از نتایجی که توسط شرکت کنندگان به آن اشاره شده است، تجربه دوستی های قبل از ازدواج است. اکثر شرکت کنندگان در مصاحبه با جنس مخالف خود رابطه داشته اند که این روابط در تعدادی از افراد به بعد از ازدواج نیز تسری یافته است. این یافته ها همسو با یافته های رایت و همکاران (۲۰۰۰) است. این نتایج بیانگر این مسئله بوده که گرایشات افرادی که قبل از ازدواج تجربه دوستی داشته اند، پس از ازدواج نیز در گرایش آنها به روابط خارج از چارچوب زناشویی تأثیرگذار بوده است. داشتن روابط قبل از ازدواج با همسر یا فردی غیر از همسر می تواند به عنوان یکی دیگر از زمینه های فراهم کننده خیانت در زندگی زناشویی باشد. پژوهش فورست و تنفر (۱۹۹۶) نیز نشان داد که سابقه زندگی مشترک غیررسمی، احتمال خطر خیانت زناشویی را افزایش می دهد. همچنین نتایج پژوهش جاویدنیا و همکاران (۲۰۱۴) همسو با نتایج پژوهش حاضر نشان داد که روابط فرازناشویی با روابط پیش از ازدواج همبستگی مثبتی دارد، به این معنی افرادی که تجربه دوستی قبل از ازدواج داشته اند احتمال بیشتری دارد درگیر روابط فرازناشویی شوند.

تأثیر دوستان

در بین برخی از شرکت کنندگان مواردی یافت می شود که ناظر بر نقش دوستان در شکل گیری روابط آنها با فردی غیر از همسرشان بوده است. بونک و بیکر (۲۰۰۰) در مورد تأثیر دوستان و اطرافیان فرد معتقدند که داشتن دوستانی که نگرش سهل گیرانه در مورد خیانت زناشویی دارند و یا خودشان درگیر با این مسئله هستند می تواند در درگیر کردن فرد با خیانت زناشویی تأثیر گذار باشد. اسمیت (۲۰۰۴) در تحقیقی که انجام داده بود به این نتیجه رسید، دوستان و نزدیکان فرد نقش بسیار موثری در گرایش فرد به خیانت داشته بنابراین تأثیر دوستان نیز با پژوهش های از قبل صورت گرفته در مورد نقش این گروه در شکل گیری زمینه هایی جهت خیانت زناشویی همسو می باشد.

بحث و نتیجه گیری

دین یک نیاز ذاتی و فطری انسان است چه در سطح فردی و چه در سطح اجتماعی؛ دین در حقیقت عالی ترین پدیده اجتماعی و انسجام دهنده محسوب می شود. دین اثرات مختلفی

بر فرد و جامعه می‌گذارد و به صورت مستقیم و غیرمستقیم زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. طبق تعالیم و دستورات دینی یکی از اهداف عالی در زندگی، قرار دادن انسان‌ها در مسیر هدایت و رستگاری است و اینکه افراد انسان‌های مفیدی برا جامعه‌شان باشند؛ دین همچنین در کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌تواند نقش به‌سزایی داشته باشد. در هر جامعه‌ای تدابیری مختلفی در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی اعمال می‌شود؛ در این میان نقش دین قابل توجه است. در حقیقت می‌توانیم ادعا کنیم که باورهای دینی و افزایش و تثبیت آن یکی از اساسی‌ترین فاکتورهای پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی بوده است. امروزه به دلیل مدرن شدن عرصه‌های زندگی و حوزه‌های آگاهی بشر و تهاجم فرهنگی دشمنان، کارکردهای دین مورد تهدید جدی قرار گرفته، همان‌گونه که دورکیم نیز اشاره کرده دین نقش کنترل‌کننده را برای انسان به همراه دارد؛ اما در جوامع امروزی این وظیفه اساسی دین مورد تهدید جدی قرار گرفته است؛ به همین دلیل امروزه دیگر توان کنترل امیال افراد را ندارد و هرکس بر اساس تفسیر شخصی خودش دین را اجرا می‌کند. نمونه‌های مشاهده شده در پژوهش حاضر نیز ضعف در اعتقادات مذهبی‌شان به عنوان یکی از زمینه‌های اصلی خیانت زناشویی آنها عنوان شده است. در نهایت با توجه به ویژگی‌های زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان، بیشتر خیانت‌های زناشویی در بین ۵ تا ۱۰ سال اول ازدواج رخ داده و همچنین سن آنها نیز به طور میانگین ۳۴/۵ سال گزارش شده است. شاید بتوان گفت دلیل این امر این است که زوجین به مرور زمان و پس از گذشت چند سال از زندگی مشترک نسبت به سال‌های اول ازدواج شور و شوق اولیه را ندارند و به تدریج روابط زناشویی‌شان رو به سردی می‌رود؛ همان‌طور که گلاسر نیز می‌گوید همین عامل سبب می‌شود که آنها برای تجربه مجدد صمیمیت و شور و هیجان عاطفی و جنسی به فردی غیر از همسران خودشان روی بیاورند.

پیشنهادات

با توجه به آسیب‌های جبران‌ناپذیری روابط فرا‌زناشویی بر فرد، خانواده و جامعه ضرورت دارد برنامه‌ریزی‌های اساسی در جهت پیش‌گیری از اشاعه این آسیب در سطوح سه‌گانه خرد، میانی و کلان صورت پذیرد که به برخی از آنها به اختصار اشاره می‌شود:

۱. توجه به ظرفیت و نقش مهم بیان و قلم روحانیون و علما و نخبگان علمی جامعه در جهت

کاهش این آسیب؛

۲. استفاده از ظرفیت های مناسب فرهنگی مانند ماه مبارک رمضان، محرم و صفر و... در جهت آموزش های همگانی؛
۳. بسط و گسترش آموزش های همگانی و آگاهی رسانی به ویژه آموزش مهارت های زندگی جهت آموزش به زوجین برای داشتن زندگی پایدارتر و موفق تر؛
۴. تدوین برنامه های مدون آموزشی جهت آموزش مهارت های ارتباطی زوجین با یکدیگر تا بتوانند به نحو مؤثری با یکدیگر رابطه دوستانه و صمیمانه ای داشته باشند؛
۵. آگاهی بخشی به زوجین در مورد عواقب ناگوار خیانت زناشویی؛
۶. افزایش هم افزایی و تعامل دستگاه های مسئول، مانند حوزه های علمیه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و... .
۷. سرمایه گذاری در تقویت فرهنگ دینی و آموزه های اسلامی و نقش آن در حیا و عفت افراد.

منابع

- آقایی، م (۱۳۹۳)، *بررسی نقش صمیمیت و رضایت جنسی در گرایش مردان متأهل به روابط فرزاناشویی: بررسی جهت گیری مذهبی به عنوان متغیر میانجی*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده الزهراء (ع).
- احمدی، ن (۱۳۹۱)، *بررسی جامعه شناختی روابط خارج از چارچوب ازدواج*، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته مطالعات زنان، دانشگاه تهران.
- احمدی، یعقوب (۱۳۸۸)، «وضعیت دین داری و نگرش به آینده در میان نسل ها، مطالعه موردی شهر سنج»، *معرفت فرهنگی اجتماعی*، سال اول، شماره ۱.
- استرواس، الف (۱۳۹۰)، *مبانی پژوهش کیفی: فنون و مراحل تولید نظریه زمینه ای*. ترجمه افشار، تهران: نی.
- اعزازی، شهلا (۱۳۸۹)، *جامعه شناسی خانواده با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر*، تهران: روشنگران.
- ایدر، نبی الله، الف، مردانی، م (۱۳۹۵)، «بررسی عوامل مرتبط با گرایش مردان متأهل به روابط خارج از چارچوب زناشویی (نمونه موردی مردان متأهل شهر شیراز)»، *فصلنامه علمی- پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد واحد شوشتر*، سال دهم، شماره ۴، پیاپی (۳۵) / ۱۳۹۵.
- برن، آگ و کوف، نیم (۱۳۸۰)، *زمینه های جامعه شناسی*، نشر گستره.
- تاج بخش، غلامرضا، حسینی، محمدرضا و محمد میرزایی، مریم (۱۳۹۹)، «تحلیل داده بنیاد فرایند

- شکل‌گیری خیانت زناشویی»، *دوفصلنامه پژوهش‌های معاصر جامعه‌شناسی*، سال نهم، شماره ۱۷.
- حر عاملی، م. ح. (۱۴۲۴ق)، *وسائل الشیعه الی تحصیل الشریعه*، مجلدات ۵ و ۱۲ و ۱۵ و ۲۰ و ۲۲، قم: موسسه آل‌البیت (ع.ک.ا).
  - حمیدی، الف، احمدی، س، ویسانی، م (۱۳۹۳)، *بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری خیانت زناشویی: یک مطالعه دلفی*، همایش منطقه‌ای آسیب‌شناسی طلاق، سقز، دانشگاه آزاد اسلامی واحد سقز، ص ۱-۹.
  - دهقان سیمکانی، رحیم (۱۳۹۲)، «امیل دورکیم و قرائتی عرفی از دین»، *فصلنامه علمی-پژوهشی اندیشه نوین دینی*، سال نهم، شماره ۳۴.
  - ریتزر، جورج (۱۳۸۹)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی دوران معاصر*، ترجمه، ثلاثی، م، نشر علمی.
  - فتحی، م، فکر آزاد، ح، غفاری، غ، ر، جواهری، ج (۱۳۷۹)، «عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی زنان»، *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال سیزدهم، شماره ۵۱.
  - کاوه، س (۱۳۸۷)، *همسران، بی‌وفایی و خیانت، بررسی عوامل مؤثر بر شناخت ویژگی‌ها و عوامل تشکیل‌دهنده و پیامدهای ناشی از عارضه بی‌وفایی و خیانت میان همسران*، تهران: سخن.
  - کرمی، ج، زکی‌بی، ع، محمدی، الف، حق‌شناس، ش (۱۳۹۴)، «نقش عوامل روانی و اجتماعی در پیش‌بینی نگرش به روابط خارج از چارچوب زناشویی در زنان متأهل و ارائه یک مدل براساس عوامل مرتبط»، *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، شماره ۱۳.
  - کوزر، لوئیس (۱۳۸۷)، *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی*، ترجمه ثلاثی، م. چاپ دوازدهم، انتشارات علمی.
  - گلاسر، و (۱۳۸۹)، *ازدواج بدون شکست، بهم رسیدن و با هم ماندن*، ترجمه، خوش‌نیت، ن، برازنده، س، مشهد: محقق.
  - مک‌کارتی، ج، ادواردز، ر (۱۳۹۳)، *مفاهیم کلیدی در مطالعات خانواده*، ترجمه لیبی، م، ح، تهران: علم.
  - نازک‌تبار، حسین، زاهدی، محمدجواد و ناییبی، هوشنگ (۱۳۸۵)، «نقش دین‌داری در ممانعت از بزه‌کاری در میان جوانان شهر تهران»، *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، سال ششم، شماره ۲۲.
  - Allen, E. S, Atkins, D.C, Baucom, D.H. Snyder, D.K. Gordon, K.C, & Glass, S.P. (2005), interpersonal, and contextual factors in engaging in and responding to extramarital involvement. *Clinical psychology: Science and Practice*, 12, 101-130.
  - Barta, W. D., & Kiene, S. M. (2005), motivations for infidelity in hetero sexual dating couples: the roles of gender, personality differences and socio sexual orientation. *journal of social and personal Relationships Inue*. Vol 22 no 3, 339-360.
  - Brewer, G, Hunt, D, James, G , Abell, L (2015), dark Triad traits, *infidelity and romantic revenge Journal homepage* 83, 122-127.
  - Creswell, W.J. (2007), *Qualitative Inquiry and Research Design*, sage Publications.

- Irena Loudova, Kamil Janis, Jiri Haviger (2013), Infidelity as a Threatening Factor to the Existence of the Family , *Procedia- social and Behavioral Sciences* 106,1462-1469.
- Liu C. A (2000), Theory of Marital Sexual Life. *Journal of Marriage and Family*. 62(2):363-374.
- Mores, J.M (2010) *Situating Grounded Theory Within Qualitative Inquiry in Rita Sheereiber, and Phyllis Neorager stern (eds), using Grounded Theory in nursing Newyork*: springer publishing co.
- Rusbult, .C. E. & Buunk, B. P (1993) commitment processes in close relationships *American sociological Review*, 53, 209-215.
- Touesnard, L. (2009), *what's love Got to do with it?* A study of the effects of infidelity on contemporary couples university of waterloo.
- Weiser, D.A, Weigel, D.J. (2015) Investigation experiences of the infidelity partner: Who is the "Other man/Woman"? *Journal homepage* , 85,176- 181.
- Wiederman, M. W & whitly, B. E, Jr. (2002), *handbook for conducting research on human sexuality*, Newjersey: Lawrence Erlbaum Associates.